

PANELOVÁ DISKUZE O KLIMATICKÝCH LITIGACÍCH NA PRÁVNICKÉ FAKULTĚ UNIVERZITY KARLOVY

doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Druhý den akce Klimatýden na Právnické fakultě UK (12. 11. 2024)¹ se uskutečnila panelová diskuze na téma klimatických litigací. Moderátor panelové diskuze Mgr. David Chytil² v úvodu představil téma debaty a jednotlivé odborníky, kteří budou v panelu vystupovat. Jednalo se o paní docentku Martinu Frankovou z katedry práva životního prostředí Právnické fakulty Univerzity Karlovy, paní doktorku Evu Balounovou z Centra pro klimatické právo Ústavu státu a práva Akademie věd ČR a Vincence Boučka, advokáta zastupujícího spolek Klimatická žaloba.

O úvodní slovo moderátor požádal zástupkyni katedry práva životního prostředí. Paní docentka Martina Franková se nejprve věnovala definici klimatických litigací podle Sabinova centra a poté představila stručnou historii vývoje klimatických žalob. Pokud jde o metodologie: existuje široká variabilita sporů, patří sem veřejnoprávní i soukromoprávní spory, patří sem i žaloby ve sporech proti klimatickým litigacím. V panelu se však diskutující tentokrát soustředí na žaloby proti vládám. Paní docentka Franková zmínila, že zrovna dnes (tj. 12. 11. 2024) padl klimatický rozsudek v Nizozemí, proti firmě Shell. Závěrem připomněla spor Juliana vs. USA, který probíhá již od 2015, a dosud ještě neskončil. Paní docentka doporučila na Netflixu shlédnout o tomto sporu dokumentární film.

Dále diskutovala paní doktorka Eva Balounová. Připomněla, že je důležité, že většina soudů už neřeší, zda změna klimatu je či není, neboť, až na výjimky, už to berou za prokázaný fakt. Většina klimatických žalob se točí kolem toho, na základě jakých důkazů stanovit povinnosti, co mají žalované státy dělat pro ochranu klimatu. Paní doktorka se zamýšlela, jaké jsou dopady žalob, zda dochází k vynucování rozsudků, a zda státy mají vůbec kapacitu na to to řešit, např. transformovat ekonomiku. Závěrem zmínila, že problémem žalob proti soukromým korporacím je to, že soukromé korporace nejsou vázány Pařížskou dohodou z r. 2015.

Jako třetí dostal od moderátora slovo Vincenc Bouček, advokát zastupující Klimatickou žalobu ČR. Představil první českou klimatickou žalobu, která byla podána v 2021 a představil též spolek Klimatická žaloba.³ Uvedl, že podobně jako

¹ Viz příspěvek Veroniky Radové v tomto čísle časopisu.

² Mgr. David Chytil převzal dne 13. 11. 2024 v Karolinu Cenu Josefa Vavrouška za 1. místo v soutěži diplomových prací z oblasti ochrany životního prostředí, změny klimatu a udržitelného rozvoje, viz Cena Josefa Vavrouška 2024 pro studenta Právnické fakulty UK, in *České právo životního prostředí* č. 1/2024 (71), s. 114–116.

³ K české klimatické žalobě viz Vojtěch Stejskal. Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ČR o kasačních stížnostech ve věci první české klimatické litigace. *České právo životního prostředí*. č. 1/2023

jiné klimatické žaloby stojí i česká žaloba na závazcích Pařížské dohody a na porušování základních lidských práv.

Po tomto úvodním kole se moderátor David Chytil začal ptát jednotlivých panelistů. Martině Frankové položil otázku, jak vnímá vztah práva ochrany klimatu k právu životního prostředí?

Podle docentky Frankové jádro obou je společné, klima je součástí životního prostředí, obě problematiky spolu úzce souvisí. Ale existují i odlišnosti: právo životního prostředí je o znečištění složek a využívání přírodních zdrojů. Klima je obsahově především o působení CO₂ na klimatický systém planety Země, ovšem CO₂ na druhou stranu není znečišťující látkou ve smyslu práva životního prostředí. V ochraně klimatu je více akcentován princip předběžné opatrnosti. V právní úpravě ochrany klimatu je řada širokých souvislostí, vztahy se zemědělstvím, dopravou, energetikou, apod. Zřetelně zde vystupuje princip mezigenerační solidarity z dosavadního principu udržitelného rozvoje.

Eva Balounová odpovídala na dotaz, proč vlastně řešíme klima v souvislosti s lidskými právy? Samotné soudy k dosavadním případům přistoupily tak, že tyto žaloby budou řešeny přes lidská práva, nikoliv jako do té doby, kdy se žaloby podávaly na porušení principu péče. Postupně i žalobci přecházeli na základ svých litigací v lidských právech. Potřebujeme však ještě další argument, o jaké nástroje se má jednat, jak stanovit povinnosti států? V tom pomohla Pařížská dohoda z roku 2015, v níž sice právní mechanismus vymáhání není, ale díky tomu se žaloby podávají na ochranu lidských práv. Připomněla v té souvislosti legendární klimatický případ Urgenda z Nizozemí.

Vincence Boučka se moderátor David Chytil zeptal, o která lidská práva v první české klimatické žalobě šlo? Z odpovědi vyplynulo, že především o čl. 35 odst. 1 Listiny (právo na příznivé životní prostředí). Advokát připomněl známý německý klimatický spor Neubauer, a v něm použitý argument metody „uhlíkového rozpočtu“. Německý ústavní soud tehdy na to zrušil i část německého klimatického zákona. Pomocí této metody spolek Klimatická žaloba v ČR vypočítal český uhlíkový rozpočet a tím argumentoval v první české klimatické žalobě také.

Martiny Frankové se David Chytil zeptal, jak vnímá v českém právu životního prostředí roli spolků z hlediska vymáhání práva na příznivé životní prostředí? Martina Franková uvedla, že zatím české soudy tuto problematiku příliš neřešily a pokud ano, jen v případě ochrany ovzduší. Aktivní legitimaci spolků máme v českém právu životního prostředí již vyřešenou. Teď je třeba řešit vymezení obsahu pojmu příznivost. Co je cílem, to vymezují zatím spíše koncepční

(67), s. 95–102. Též viz Martina Franková. Klimatická žaloba – a dál? České právo životního prostředí. č.1/2023 (67), s. 114–117.

dokumenty, než právní. Paní docentka se následně zabývala otázkou, co je vlastně esenciálním jádrem práva na příznivé ŽP, přičemž odkázala na článek manželů Tomoszkových. Druhý problém je příčinná souvislost. Vysvětlila jej na probíhající sporu v Ostravě-Radvanicích. Žalobkyně tvrdila, že onemocněla karcinogenní chorobou, zapříčiněnou údajně škodlivým životním prostředím (resp. jeho stavem) na Ostravsku. Příklad dosud není uzavřen a je třeba jej sledovat.

Eva Balounová se zabývala přehledem sporů, které v letošním roce řešil Evropský soud pro lidská práva (dále též jen „ESLP“). Některé žaloby soud odmítl, některé pozdržel a u řady stále probíhá řízení. Na jaře 2024 byly však rozhodnuty tři kauzy, švýcarský případ *Klimaseniorinnen*, pak případ v Portugalsku *Duarte Agostino* (na rozdíl od švýcarské klimatické žaloby v případě *Duarte Agostino* žalobci byli z řad mládeže), a třetí kauza byla žaloba francouzského exstarosty. Druhý a třetí případ soud odmítl. Francouz se z dotčené lokality v mezidobí od podání žaloby odstěhoval, a už nemá postavení dotčeného subjektu. Portugalce soud odmítl, protože nevyčerпали řádné opravné prostředky ve vnitrostátním právním řádu.

Pokud jde o švýcarskou litigaci, Evropský soud pro lidská práva u spolku *Klimaseniorinnen* konstatoval porušení čl. 6 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, u jednotlivců žalobu zamítl. Seniorky ve Švýcarsku se na rozdíl od Portugalců původně obrátily na národní soudy. Žalobu jednotlivkyň ESLP odmítl, kvůli nedostatku aktivní legitimace, u jednotlivců jsou podmínky splnění aktivní legitimace mnohem přísnější, než u spolků. ESLP však vyhověl žalobě spolku, a judikoval, že Švýcarsko neplnilo klimatické cíle, některé cíle nemělo stanoveny vůbec a vnitrostátní klimatickou legislativu nemělo dostatečnou. Eva Balounová poznamenala, že Švýcarsko už mezitím přijalo klimatický zákon (účinnost od 1. 1. 2025).

Moderátor se následně obrátil na Martinu Frankovou, jak hodnotí rozsudek ESLP *Klimaseniorinnen*? Podle paní docentky ESLP překvapil, že úplně nenavázal na svoji předchozí judikaturu. Vymezil specificky status oběti a překvapivě vymezil statut aktivní legitimace spolku. V rozhodnutí uvedl, že v daném případě nešlo o zásah do sféry členek spolku, což je novinka v dosavadním trendu lidsko-právních žalob. Soud vymezil standard, co mají státy minimálně učinit v oblasti klimatických opatření. Martina Franková přitom považuje za paradoxní, že první úspěšný klimatický případ je u generace, která se vlastně změny ani nedožije, naopak žalobci z mladé generace zatím neuspěli.

Debata postupně směřovala ke svému závěru. Vincenc Bouček odpovídal na dotaz moderátora Davida Chytila, jaký je výhled první české klimatické žaloby, když by jednou skončila u ESLP? Dle Vincence Boučka spolek *Klimatická žaloba* podal kasační stížnost proti novému rozsudku Městského soudu letos v lednu, zatímco ESLP vydal rozsudek *Klimaseniorinnen* až v dubnu 2024. Nejvyšší

správní soud prohlásil, že v případě řešení kasační stížnosti počká na judikaturu ESLP. Mimochodem, argument žalovaných českých ministerstev zněl paradoxně v tom, že Švýcarsko není v EU, zatímco ČR ano, a tudíž že ČR chrání klima podle předpisů EU. Pokud porovnáme české a švýcarské klimatické rozsudky: ve čtyřech hlavních bodech, které ESLP v rozsudku Klimageseniorinnen proti Švýcarsku uvedl, ani jeden není v ČR naplněn, takže by česká žaloba mohla uspět (např. nemáme klima zákon, nepracujeme s metodou uhlíkového rozpočtu, apod.).

Martina Franková a Eva Balounová se na závěr zabývaly tím, co by měl obsahovat případný český klimatický zákon (i když Martina Franková vyjádřila zajímavý názor, že by „nosičem“ mohl být i zákon č.17/1992 Sb., o životním prostředí). Zdůraznila problematiku nutnosti nastavit zejména rozdělení kompetencí ústředních orgánů státní správy.

Následovala ještě diskuse, resp. otázky z publika. Řada se týkala možného úspěchu české klimatické žaloby. Jak ale jistě již čtenáři našeho časopisu vědí, první česká klimatická žaloba skončila neúspěšně, když Nejvyšší správní soud zveřejnil o 14 dní po této panelové diskuzi své rozhodnutí⁴, kterým kasační stížnost spolku Klimatická žaloba zamítl.⁵ I když možná to neúspěch není. Řada myšlenek obsažených v rozhodnutí NSS se může v budoucnu při podávání jiných klimatických žalob jistě ještě hodit. Náš časopis tímto nabízím jako platformu pro diskuzi nad českým klimatickým rozsudkem.

PANEL DISCUSSION ON CLIMATE LITIGATION AT THE FACULTY OF LAW, CHARLES UNIVERSITY

Abstract

On 12 November 2024, a panel discussion on climate litigation took place at the Faculty of Law of Charles University as part of the Climate Protection Week festival. The debate was attended by two female lawyers - climate protection experts: Assoc. Prof. Franková from the Department of Environmental Law, JUDr. Balounová from the Centre for Climate Law of the Academy of Sciences of the Czech Republic and finally an attorney Dr. Bouček representing the Climate Action Association, which filed the first Czech climate litigation. Discussants exchanged views on the content, meaning and effectiveness of climate litigation in the world, Europe and the Czech Republic.

Key words: climate litigation, climate change, climate protection

⁴ Rozhodnutí NSS sp. zn. 9 As 264/2023 ze dne 26.11.2024.

⁵ Viz České právo životního prostředí č. 3/2024 (73), s. 106-109.